

Peritraumatiske traumereaktioner

Indhold

Hvad er et traume?

Posttraumatisk stressforstyrrelse og andre traumerelaterede lidelser

Præ- og posttraumatiske risikofaktorer

Peritraumatiske risikofaktorer

- Frygt
- Tonisk immobilitet
- Dissociation

Den udsattes tolkning af det peritraumatiske respons

Omverdenens tolkning af det peritraumatiske respons

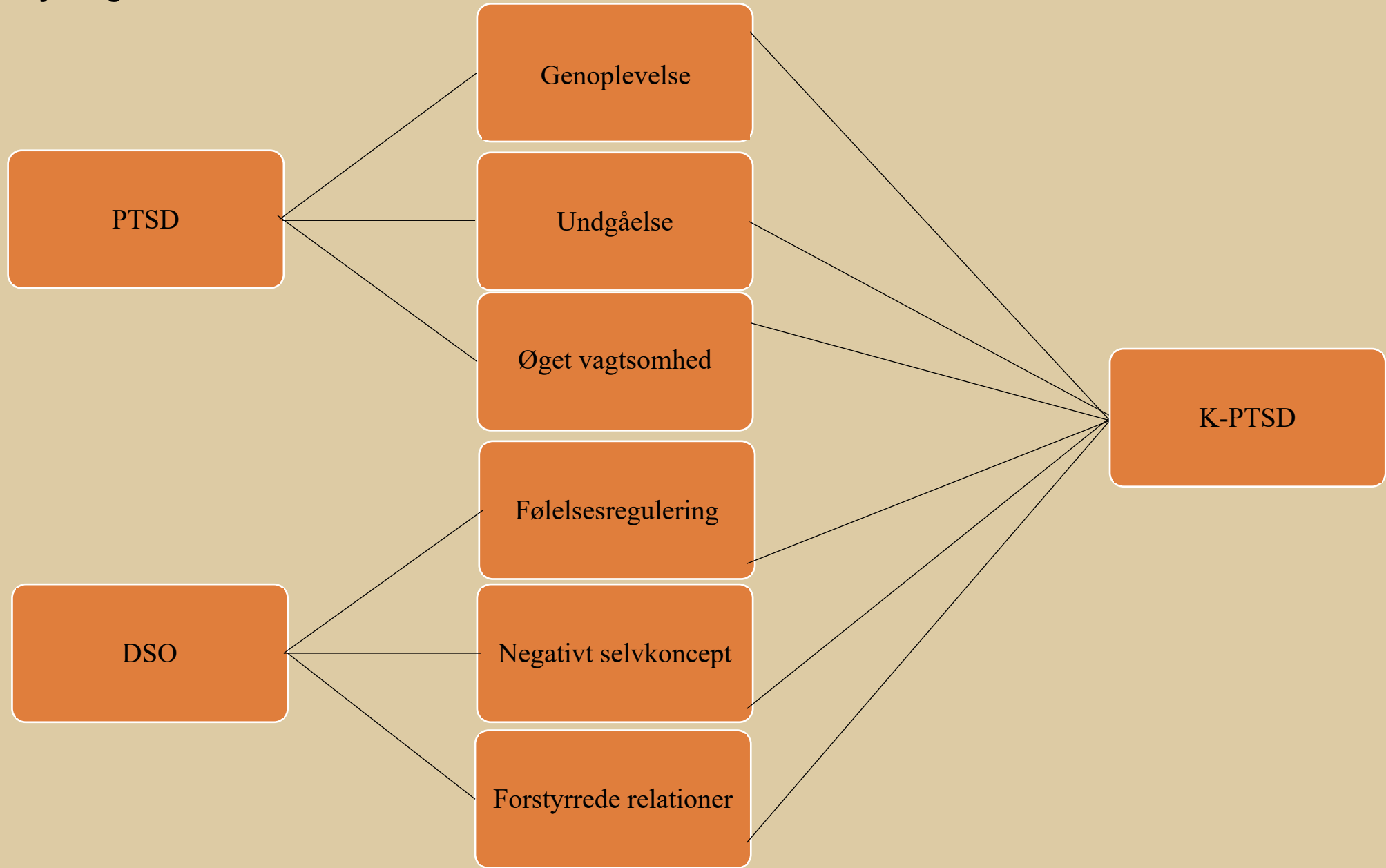
Hvad er et traume?

”Eksponering for en ekstremt truende eller frygtelig begivenhed eller række af begivenheder” (ICD-11)

”Eksponering for faktisk eller trussel om død, svær skade eller seksuel vold” (DSM-5)

Traumereleterede lidelser

- Lidt over 2% af den nordeuropæiske befolkning har PTSD
  - Livstidsprævalense 6%
- Dobbelt så mange kvinder som mænd udvikler PTSD
- Ubehandlet kan PTSD blive en kronisk tilstand
- 80% opfylder kriterierne for mindst én anden psykisk diagnose
  - Angst, depression, misbrug, personlighedsforstyrrelser, osv.

Prævalens i danske undersøgelser

Dansk undersøgelse fra fire danske krisecentre (Dokkedahl og kollegaer, 2021)

- 70% udviste symptomer på PTSD eller Komplex PTSD ved indflytning
- 28% havde fortsat symptomer på PTSD eller Komplex PTSD ved opfølgning

Stalking ramte mødre (Schandorph og kollegaer, 2013)

- 75% udviste symptomer på PTSD og depression

Negativ social kontrol og æresrelateret vold (Loua og kollegaer, in prep)

- 81% udviste symptomer på PTSD eller Komplex PTSD

Øget forekomst af traumer og PTSD blandt voldsudøvere (Elklit og kollegaer, 2018)

Risikofaktorer

Præ

Peri

Post

Prætraumatiske risikofaktorer

Biologiske faktorer

- Fx HPA-aksen, genetiske og epigenetiske faktorer, hormoner og kønshormoner, herunder biologisk køn

Socioøkonomiske og kulturelle faktorer

- Fx kønsroller, seksualitet, kultur, minoritetsstatus, intelligens, indkomst, uddannelse, forsikring, civilstatus, mm.

Erfaringsmæssige faktorer

- Fx tidligere traumer, negative livsbegivenheder

Psykologiske faktorer

- Negativ affektivitet (neuroticisme), tilknytning, self-efficacy (følelse af kontrol)

Posttraumatiske risikofaktorer

Individuelle faktorer

Negative tanker efter overgrebet (verden er farlig), tolkning af det akutte traumerespons, coping/mestring (aktiv og problemfokuseret vs. undgående, distanceret og emotionsfokuseret coping), somatisering, forsvarsmekanismer

Interpersonelle faktorer

Social støtte og tilfredshed med denne

Peritraumatiske risikofaktorer

Faktorer der udgør øget risiko for PTSD i tiden under eller umiddelbart efter traumet

Frygt

Tidligere krav for PTSD-diagnose at ofret skulle opleve ekstrem frygt, rædsel eller hjælpeløshed

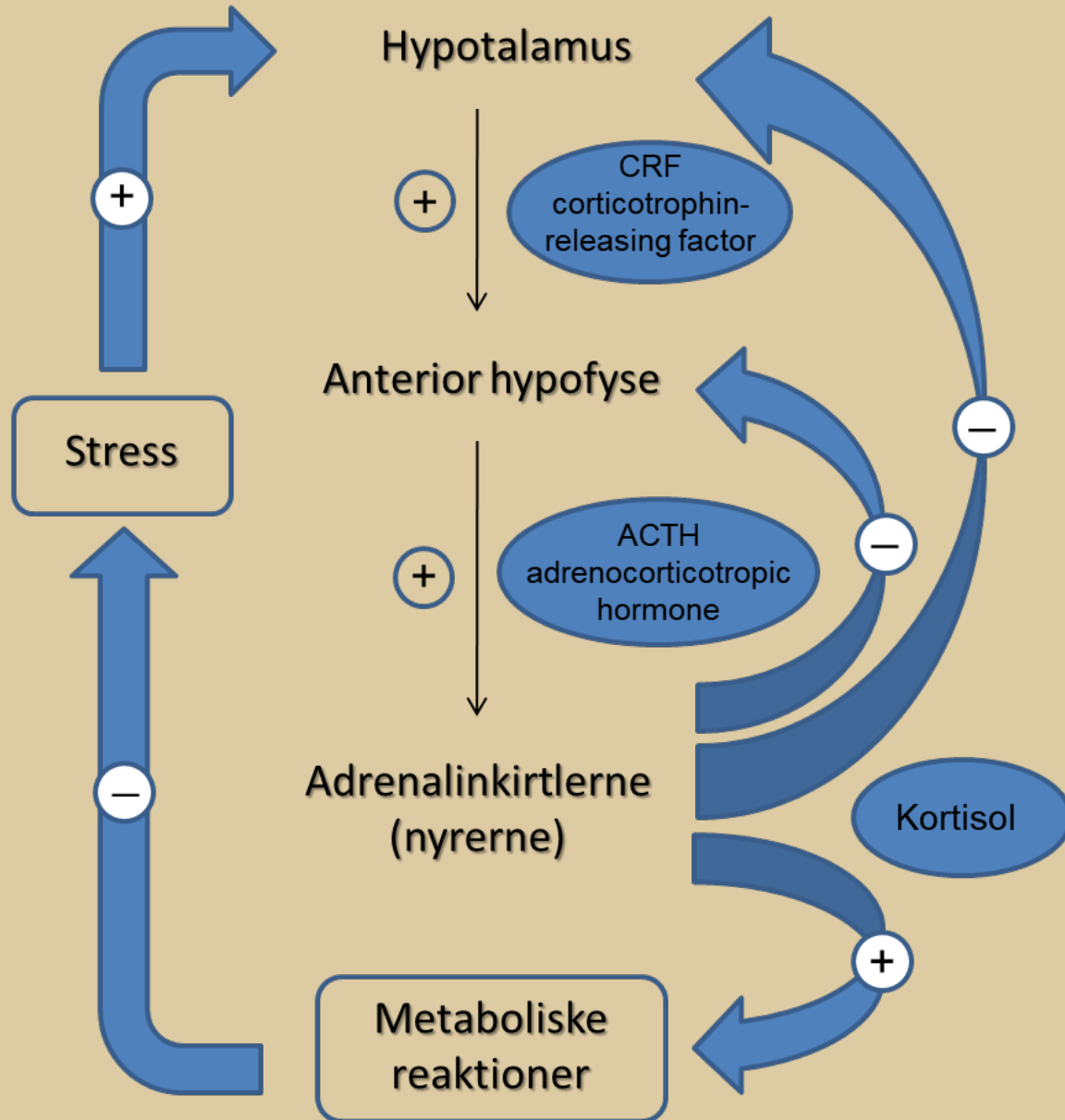

Man mener det er det akutte traumerespons snarere end selve traumet, der udløser PTSD

Det akutte traumerespons er en reaktion på den trussel, frygt og hjælpeløshed som traumet udløser

HPA-aksen

Hypotalamus/Hypofyse/Adrenalin

- Feedback-system af neurohormoner
  - Kortisol, adrenalin, noradrenalin
- Opretholder eller bremser kroppens stress-respons
- Essentiel for tilpasning efter traumer
- Dysreguleret hos patienter med PTSD

Hyperarousal: kamp/flugt

- ↑ SNS (sympatisk aktivitet; hyperarousal)
  - ↑ adrenalin
  - ↑ noradrenalin
  - ↑ puls
  - ↑ blodtryk
  - ↑ åndedræt
- ↑ HPA-aktivitet
  - ↑ Arginin vasopressin
- Fysiologisk/psykologisk respons
  - Musklerne spændes
  - Styrke
  - Hurtighed
  - Aggression

Tonisk immobilitet

- En reaktion vi kender fra pattedyr, fugle og andre dyrearter
- "Spille død"
- Ufrivilligt respons kendetegnet ved:
  - Stærk motorisk hæmning
  - Lammelse af bevægelse, tanke, følelse og tale
- Hos mennesker er det særligt blevet undersøgt blandt ofre for voldtægt og andre seksuelle overgreb → "voldtægtslammelse"
- Forhindre ofret i at modsætte sig overgrebet og kalde på hjælp

Tonisk immobilitet

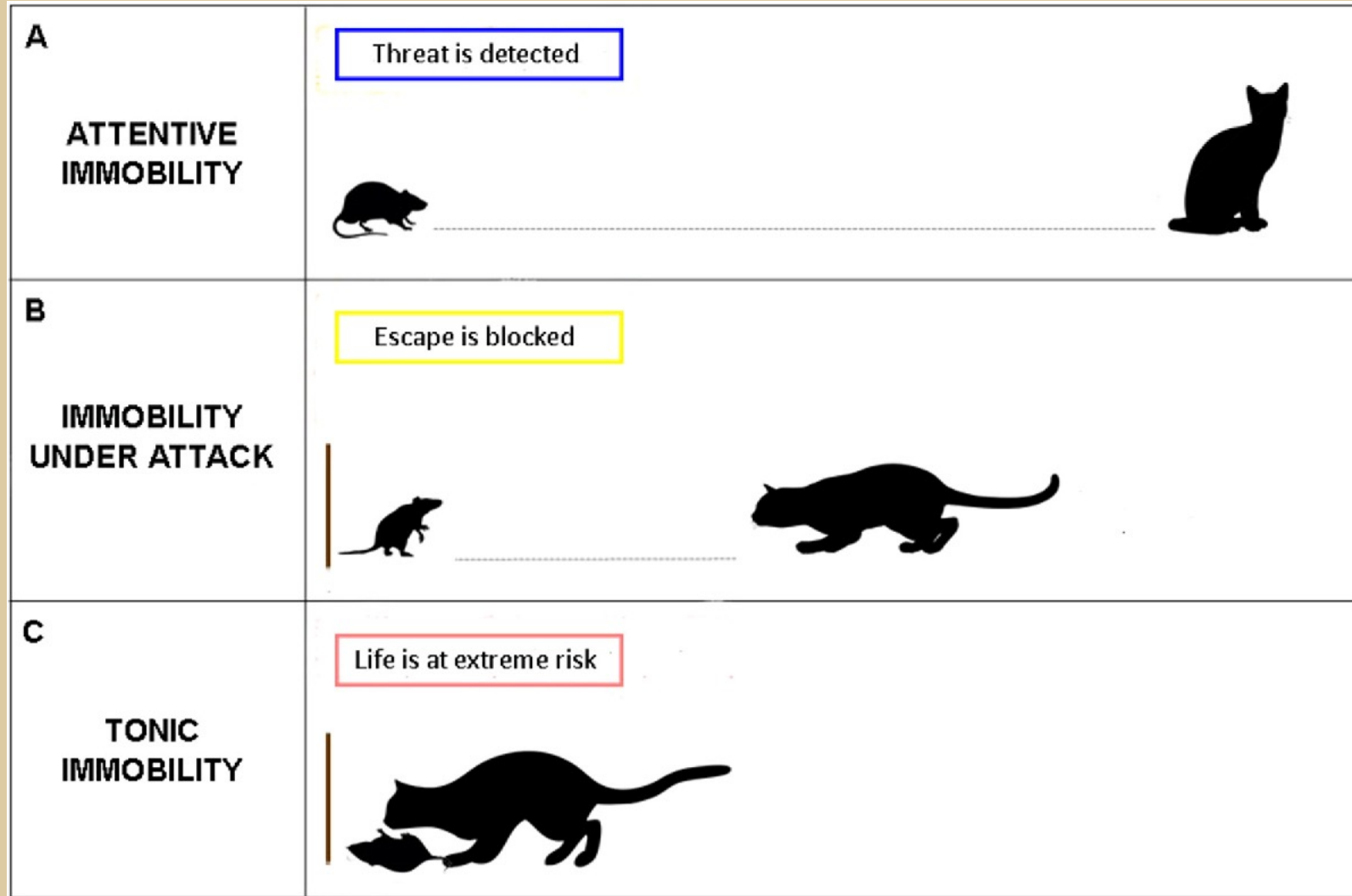
Alternativt respons til det klassiske *kamp eller flugt respons*

Instinktivt og ufrivilligt

Udløst af frygt og trussel på livet

Øget chance for overlevelse

Øget risiko for PTSD, skyld og skam

Peritraumatisk dissociation

En central forsvarsmekanisme mod overvældende farer

En psykologisk flugt fra øget stress og ubehag i forbindelse med traumet

Det psykobiologiske funktionsniveau frakobles, bevidstheden bliver opdelt og individet oplever en følelse af uvirkelighed og følelsesmæssig tomhed

Det kliniske udtryk af peritraumatisk dissociation

- Føler at traumet/overgrebet sker mod en anden
- Ud-af-kroppen oplevelse
- Føler sig fraværende
- Desorienteret
- Mister fornemmelse for tid og sted
- Har svært ved at huske detaljer fra hændelsen
- Har svært ved at genkalde et kronologisk forløb af hændelsen

Øget skyld og skam

- Passive reaktioner får mange ofre til at bebrejde sig selv for ikke at *gøre mere*
- Følelser af skyld og skam
- Ikke-kronologiske og usammenhængende minder om hændelsen
- Svært ved at forstå og forklare egen rolle i overgrebet
- Øget forekomst af traumesymptomer efterfølgende
- Passive reaktionsmønstre som tonisk immobilitet og peritraumatisk dissociation er forbundet med *tend and befriend*:
  - Trygle om nåde
  - Prøver at hjælpe
  - Prøver at tilfredsstille
  - Beder om hjælp
- Tend and befriend kan være svært at forstå for omverdenen

Omverdenens tolkning

- "Ulogisk" reaktion kan skabe mistillid blandt familie og venner
- Vanskeligheder ved afhøring kan skabe mistillid hos politi og andre sociale myndigheder
- Risiko for *victim blaming*
- Øget negativ social støtte
  - Stigmatisering og øget skyld og skam der får den udsatte til at trække sig fra andre og bruge flere undgåelsesstrategier
- Dissociation kan blive en vedvarende traumelidelse, som kan kræve særlige behandlingstiltag

Spørgsmål?